

РОЛЬ ОСОБИСТІСНОГО СКЛАДНИКА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ У ЇХНІЙ ПОДАЛЬШІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

THE ROLE FOR THE FUTURE LECTURERS' PERSONAL COMPONENT PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL MOBILITY IN THEIR FURTHER PEDAGOGICAL ACTIVITY

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки майбутніх викладачів – дослідженню ролі особистісної складової частини їхньої професійно-педагогічної мобільності у подальшій педагогічній діяльності.

Професія педагога на всіх історичних етапах розвитку людства належала до найбільш шанованих і відповідальних, проте кризові явища в економіці країни призвели до відтоку висококваліфікованих кадрів із системи освіти та зниження мотивації до праці у тих, хто лишився.

Оскільки навчання в магістратурі відбувається у відносно стислі терміни (1,5–2 роки), постають додаткові вимоги до особистості майбутнього викладача – особистісної складової частини його професійно-педагогічної мобільності.

Рефлексивність, адаптивність, творчість професійно-педагогічно мобільного викладача передбачає якісну організацію освітнього процесу, «залученість» до якого забезпечується мотивацією до педагогічної діяльності (відповідні компетентності складають структуру особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності).

Як свідчить аналіз результатів проведеного експертного опитування, на думку студентів, «успішний (еталонний)» викладач має компетентності, що входять до складу особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності на рівні «виявляється дуже часто». Водночас таке ж опитування викладачів Львівської політехніки (із науково-педагогічним стажем понад 10 років) показало, що «успішний (еталонний)» викладач має такі самі параметри.

Отже, особистісна складова частина професійно-педагогічної мобільності відіграє провідну роль у педагогічній діяльності майбутніх викладачів. Подальші дослідження будуть присвячені перевірці ефективності формування цього виду мобільності в системі роботи закладу вищої освіти за умов магістратури.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність, особистісна складова частина про-

фесійно-педагогічної мобільності, компетентність, магістратура, викладач.

The article concerns one of the relevant problems of training future teachers, it is the research on the role of the personal component of their professional and pedagogical mobility in further pedagogical activities.

The teaching profession at all historical stages of human development was one of the most respected and responsible. However, the crisis in the country's economy leads to the outflow of highly qualified personnel from the education field and reduced motivation to work in those who remain.

Since the duration of the master's degree program is short time: 1.5–2 years, there are additional requirements for the personality of the future teacher, it is the personal component of his professional and pedagogical mobility.

Reflectiveness, adaptability, creativity of a professionally and pedagogically mobile teacher presupposes a qualitative organization of the educational process, involvement in which is provided by motivation for pedagogical activity (relevant competencies form the structure of the personal component of professional and pedagogical mobility).

According to the analysis of the results of the expert survey, in the opinion of students "successful (standard)" teacher has the competencies that are part of the personal component of professional and pedagogical mobility at the level – "very often". At the same time, the same survey of teachers of Lviv Polytechnic (with scientific and pedagogical experience of more than 10 years) showed that "successful (standard)" teacher has the same parameters.

Thus, the personal component of professional and pedagogical mobility has a leading role in the further pedagogical activity of future teachers. Further research will be devoted to testing the effectiveness of the formation of this type of mobility in the system of higher education at the master's level.

Key words: mobility, professional mobility, professional-pedagogical mobility, personal component professional-pedagogical mobility, competence, Master's program, lecturer.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.9>

Ієвлев О.М.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професія педагога на всіх історичних етапах розвитку людства належала до найбільш шанованих і відповідальних. Саме із діяльності представників цього фаху розпочинається складний ланцюг основних взаємопов'язаних процесів, який схематично можна представити як: навчання та виховання дітей і молоді – якісна освіта – науковий і технічний прогрес – розвиток суспільства [5, с. 13].

Однак кризові явища в економіці, пов'язані з низьким рівнем заробітних плат педагогів, зменшенням кількості учнів (студентів), неналежним матеріальним забезпеченням закладів освіти та ін., призводять до відтоку висококваліфікованих кадрів зі сфери освіти та зниження мотивації до праці у тих, хто залишається.

За цих умов перед системою освіти постає завдання підготовки високопрофесійних викладачів, яка здебільшого здійснюється шляхом

навчання студентів у магістратурі на педагогічних спеціальностях.

Відповідно до чинних нормативних документів і законодавчих актів навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти здійснюється за освітньо-професійною (в окремих випадках освітньо-науковою) програмою.

Оскільки навчання в магістратурі відбувається у відносно стислі терміни (1,5–2 роки), постають додаткові вимоги до особистості майбутнього викладача – особистісної складової частини його професійно-педагогічної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розглянемо особистісний аспект основних видів мобільності, які дослідники пов'язують із професійною (педагогічною) діяльністю викладача.

Професійна мобільність, як зазначає І. Чорна, – це *інтегрована якість особистості*, що проявляється в готовності швидко адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності, змінювати професію (як під впливом зовнішніх обставин, так і для самореалізації у кар'єрі); здатності швидко набувати необхідні фахові знання міжнародного рівня, опановувати нові технології для досягнення бажаного результату, а також націленість на навчання протягом усього життя [10, с. 206].

Когнітивна мобільність майбутнього педагога, як вказує Т. Аракелова, – це *інтегративна якість особистості*, яка включає мотиваційний, креативний і рефлексивний компоненти, що характеризують готовність і здатність особистості до конструктивного вирішення проблемних завдань за мінливих умов сучасної педагогічної дійсності [3, с. 9].

Інформаційна мобільність – це інтегративна якість особистості, яка характеризує готовність сприйняття й активного використання інформації, швидкість адаптації та застосування інформації відповідно до поставлених завдань і є невід'ємним компонентом якості освіти сучасного студента (за Н. Манаєвою) [6].

Зазначимо, що загалом під інтегративною якістю особистості (про яку йдеться у наведених визначеннях) розуміється елемент підструктури особистості, котрий володіє спрямованістю, здатністю до саморозвитку і функціонування.

Педагогічна мобільність – це здатність особистості (педагога, андрагога, менеджера освіти) організувати спільну діяльність з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу відповідно до цілей і завдань сучасної концепції освіти, цінностями світової, вітчизняної, регіональної та національної культури, реалізуючи власну соціокультурну і соціально-професійну компетентність, у т. ч. у процесі осмислення і прогнозування результатів організованих суб'єкт-суб'єктних відносин [4, с. 21].

Під *соціально-професійною мобільністю* розуміють особистісну характеристику, що свідчить

про готовність педагога до перетворень у широкому освітньому просторі сучасного суспільства. Це внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, який актуалізується нею для вирішення професійних і життєвих проблем, інтегральне динамічне особистісне утворення, здатне до саморозвитку [7, с. 3].

Наведені визначення педагогічної та соціально-професійної мобільності передбачають наявність у професійно мобільної особистості певних параметрів (готовності, здатності).

Віртуальна мобільність викладача вищої школи, за визначенням С. Тиртий, – це багатокомпонентне поняття, що означає його здатність і готовність здобувати досвід професійної діяльності у глобальному інформаційному середовищі, яке включає сукупність компетенцій, що сприяють ефективному вирішенню науково-педагогічних завдань на основі застосування інформаційних освітніх технологій [8, с. 5].

Інформаційно-комунікаційна мобільність педагога, за Л. Фамілярською, – це здатність швидко адаптуватися в освітньо-розвивальному середовищі професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [9].

У наведених визначеннях віртуальної та інформаційно-комунікативної мобільності наявність особистісного аспекту передбачається за замовчуванням, а наголос робиться на професійній діяльності педагога.

Водночас наука оперує поняттям особистісної мобільності, яка включає індивідуальні особливості особистості, що дозволяють їй виконувати самоуправління діями з метою найбільш обґрунтованого вибору для вирішення конкретного завдання. Особистісна мобільність передбачає вимоги до перебігу пізнавальних процесів та особливостей прийняття рішень людини (за Ю. Калиновським) [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. *Професійно-педагогічна мобільність* майбутнього викладача, за О. Ієвлевим, є інтегративною якістю особистості, яка дозволяє поєднувати теоретичну та практичну готовність до здійснення педагогічної діяльності, бути соціально активною, конкурентоздатною, професійно компетентною (володіти ґрунтовними знаннями за обраним фахом), адаптивною, рефлексивною особистістю, здатною до самореалізації, саморозвитку, самоосвіти, творчості за умов набуття педагогічного фаху і модернізації власної професійної діяльності як стратегічної мети життя.

Аналіз цього визначення показує, що в ньому органічно поєднуються як особистісний, так і діяльнісний аспекти діяльності викладача.

Професійно-педагогічна мобільність викладача визначає успішність його професійної діяльності як професіонала й особистості.

З огляду на поставлену проблему виникає необхідність дослідити значущість особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності майбутніх викладачів.

Мета і завдання статті полягають у встановленні ролі особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності майбутніх викладачів у їхній подальшій педагогічній діяльності шляхом вивчення питань, пов'язаних із аналізом структури цього складника й експериментальним дослідженням рівнів його компонентів (компетентностей).

Виклад основного матеріалу Відомо, що компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність [1]. Тобто законодавець практично поставив знак рівності між педагогічними (знаннями, вміннями, навичками), психологічними (способами мислення, поглядами, цінностями, іншими особистісними якостями) категоріями, які визначають подальшу професійну діяльність випускника закладу вищої освіти.

Для прикладу, до загальних компетентностей спеціальності 011 «Професійно-педагогічні науки» відносять: здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень; вміння думати абстрактно, виявляти здатність до аналізу та синтезу та ін. До компетентностей спеціальності – здатність складати, оформлювати й оперувати навчальною документацією у формуванні та реалізації навчально-виховного процесу; здатність організовувати освітню діяльність за умов розвитку інформаційного суспільства, виявляти професійно-педагогічну мобільність та ін. До фахових компетентностей професійного спрямування – здатність організовувати навчально-виховну роботу, застосовуючи основні функції управління за умов навчального класу (групи) закладу освіти; здатність застосовувати оптимальні методи контролю знань учнів за умов теоретичного і виробничого навчання та ін. [2].

З іншого боку, як зазначалося вище, саме професійно-педагогічна мобільність викладача визначає успішність його професійної діяльності.

Поняття «професійно-педагогічна мобільність» (як і поняття «професійна мобільність»), на нашу думку, є більш загальним порівняно з поняттям «компетентність». За такого підходу професійно-педагогічна (професійна) мобільність складається з компетентностей, що містять відповідні компетенції.

Професійно-педагогічна мобільність складається із діяльнісної й особистісної складових частин [11]. Відповідно, до діяльнісної складової частини входять: *педагогічна компетентність*

(знання, вміння, навички з організації власної професійної діяльності; знання, вміння, навички з організації навчальної діяльності студентів); *фахова компетентність* (сукупність спеціальних знань, що визначаються переважно базовою освітою; вміння і навички їх використовувати у професійній діяльності); *проектна компетентність* (знання, вміння, навички із проектування власної професійно-педагогічної діяльності; знання, вміння, навички із проектування навчально-пізнавальної діяльності студентів); *психологічна компетентність* (знання закономірностей психічних процесів і станів особистості; вміння використовувати ці знання в освітньому процесі).

Слід зазначити, що фахова компетентність майбутнього викладача визначається знаннями, вміннями та навичками, здобутими на попередньому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

До особистісної складової частини входять: *мотиваційна компетентність* (установка на професійне вдосконалення; вміння пізнати власну мотивацію до професійної діяльності); *рефлексивна компетентність* (вміння осмислити власні професійні можливості; вміння осмислити власні особистісні можливості); *адаптивна компетентність* (знання, вміння, навички пристосування до умов професійної діяльності; вміння і навички до саморозвитку); *творча компетентність* (творче ставлення до професійної діяльності; вміння оволодіти способами творчості в ній).

Рефлексивність, адаптивність, творчість викладача передбачає якісну організацію освітнього процесу, «залученість» до якого забезпечується мотивацією до педагогічної діяльності.

Саме формування особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності визначає успішність «перебування» майбутніх викладачів у їхній професії.

Як свідчить аналіз результатів проведеного експертного опитування викладачів Львівської політехніки (29 осіб із науково-педагогічним стажем більше 10 років), «успішний (еталонний)» викладач має компетентності, що входять до складу особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності на рівні «виявляється дуже часто». Таке саме опитування студентів (229 осіб) дало тотожний результат. У дослідженні використовувалася кількісна шкала від 1 до 9 із подальшим перерахунком одержаних результатів у якісні показники.

Формування особистісної складової частини професійно-педагогічної мобільності слід провадити як під час навчання майбутніх викладачів за умов магістратури, так і під час підвищення кваліфікації працюючих викладачів.

Висновки. Особистісна складова частина професійно-педагогічної мобільності майбутніх викладачів відіграє провідну роль у їхній подаль-

шій педагогічній діяльності та збільшує термін їх «перебування» у професії. Формування цієї складової частини слід провадити як під час навчання майбутніх викладачів у магістратурі, так і під час підвищення кваліфікації працюючих викладачів. Подальші дослідження будуть присвячені перевірці ефективності формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в системі роботи закладу вищої освіти за умов магістратури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-19. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
2. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки». Розроблено проектною групою: Козловський Ю.М. (керівник / гарант), Вихрущ В.О., Носкова М.В., Дольнікова Л.В., Ієвлев О.М., Шаховська Н.Б., Марікуца У.Б. (члени). Львівська політехніка, Львів, 2017.
3. Аракелова Т.Л. Взаимное обучение как условие развития когнитивной мобильности у будущих учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Урал. гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2006. 22 с.
4. Калиновский Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона : автореф. дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Омск, 2001. 46 с.
5. Коцан І. Професійна підготовка сучасного вчителя: проблеми і орієнтири. *Вища освіта України*. № 2. 2013. С. 13–19.
6. Манаева Н.Н. Структура и диагностика информационной мобильности студентов. *Научный диалог*. 2015. № 10 (46). С. 104–119.
7. Пазюкова М.А. Развитие социально-профессиональной мобильности студентов педагогического колледжа : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Иркутск, 2003. 21 с.
8. Тыртый С.А. Формирование виртуальной мобильности преподавателя высшей школы в процессе повышения квалификации : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2009. 29 с.
9. Фамілярська Л.Л. Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 20 с.
10. Чорна І.І. Формування професійної мобільності майбутніх економістів засобами іноземної мови у процесі навчання у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельн. нац. ун-т. Хмельницький, 2018. 310 с.
11. Iyevlyev Oleksandr. Concept of forming professional and pedagogical mobility of the future lecturer in the master's degree. *Обрії*. 2018. № 2 (47). С. 33–36.